

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано пріоритетність питань визначення, оцінювання та розвитку інтелектуального капіталу будівельних підприємств як найбільшої їхньої переваги у конкурентній боротьбі. Систематизовано існуючі теоретико-методичні аспекти оцінювання інтелектуального капіталу безпосередньо для будівельних підприємств, враховуючи їхню специфіку.

Ключові слова: *будівельні підприємства, інтелектуальний капітал, методи, показники, теоретико-методичні підходи, оцінювання.*

Вступ. Сьогодні вже не викликає сумніву той факт, що в сучасному економічному середовищі на будівельних підприємствах, як і на будь-яких інших, саме інтелектуальний капітал визначає якість та ефективність системи управління ними. Інтелектуальний капітал прискорює приріст прибутку за рахунок формування та реалізації необхідних підприємству систем знань і відносин та забезпечує його конкурентноздатність на ринку, оскільки визначає темп і характер удосконалення технологій виробництва і оновлення його продукції.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання, пов'язані з економічною природою формування, використання, а також різних аспектів оцінювання інтелектуального капіталу підприємства, розглянуто в працях таких економістів як С. Білоус-Сергеева, Н. Бонтіс, Е. Брукінг, Л. Едвінссон, Н. Івлієва, О.Кендюхов, О. Корнева, В. Лич, М. Мелоун, К.-Е. Свейбі, Т. Стюарт та ін. Проте проблема оцінювання інтелектуального капіталу будівельних підприємств ще недостатньо вивчена та потребує всебічного розгляду.

Постановка завдання. Пошук перспективних напрямків розв’язання проблеми оцінювання інтелектуального капіталу у сучасних будівельних підприємствах.

Мета статті – узагальнення теоретико-методичних аспектів оцінювання інтелектуального капіталу на мікрорівні з подальшою їх проекцією на будівельні підприємства.

Викладення основного матеріалу. Застосовуючи комплексний підхід до визначення інтелектуального капіталу та враховуючи специфіку підприємств будівельної галузі, інтелектуальний капітал будівельних підприємств визначається як складна багаторівнева економічна категорія, що включає в себе знання, вміння, навички, відображені як в матеріальній і грошовій, так і в нематеріальній формах. Вона спрямована на формування і реалізацію інтелектуального продукту з метою отримання економічного ефекту. [5] Будучи прихильником функціонального підходу, який характеризує практичні аспекти формування і використання інтелектуального капіталу на підприємствах, Є. Брукінг запропонував структуру інтелектуального капіталу (рис. 1), яка набула досить широкого застосування.[2], [3]

Рис 1. Структура інтелектуального капіталу підприємства

Відповідно до розділу “Облік нематеріальних активів”, положень бухгалтерського обліку і правових документів з питань охорони прав інтелектуальної власності інтелектуальний капітал підприємства оцінюється як нематеріальні активи. Оцінка об’єктів інтелектуальної власності відбувається в момент внесення їх до статутного капіталу і включення до нематеріальних активів з метою подальшого відображення на балансі підприємства. [4]

Даний підхід визначає вартісну оцінку об'єктів інтелектуальної власності стосовно витрат на їх створення з урахуванням морального старіння та зміною індексу цін від моменту появи об'єктів інтелектуальної власності до моменту оцінки їхньої вартості, проте він не враховує впливу цілого ряду чинників, зокрема зовнішніх, а тому не може відображати реального стану сучасних економічних процесів.

Проте, основною проблемою обліку інтелектуального капіталу є відсутність можливості врахувати всі витрати, які понесло підприємство при його отриманні [9; с.135-138].

Досліджуючи можливість найбільш точного визначення інтелектуального капіталу підприємства, науковцями запропоновано цілий ряд методів для його вимірювання, в результаті застосування яких можна було б оцінити реальний стан підприємства.

Усі методи оцінки інтелектуального капіталу можна поділити на групи відповідно до загально визнаних підходів: витратний, доходний, порівняльний та метод, який передбачає неwartісну оцінку [6].

Так, за витратним підходом, вартість інтелектуального капіталу визначається як сума вартостей людського, структурного (організаційного) та ринкового капіталів. За доходним методом застосовуються показники рентабельності, зокрема рентабельності власного капіталу, оборотних і необоротних активів, інвестицій. Головним недоліком обох цих методів є відсутність повної й достовірної інформації щодо компонентів інтелектуального капіталу [1], [8].

Для порівняльної вартісної оцінки інтелектуального капіталу найчастіше застосовується уточнений коефіцієнт Тобіна, який визначається як відношення ринкової ціни компанії до ціни заміщення її реальних активів [6].

Одним із критеріїв застосування коефіцієнта Тобіна є такий висновок: якщо підприємство має стабільно вище значення коефіцієнта q , ніж його конкуренти, це говорить про те, що дане підприємство має активи, які

зумовлюють його конкурентну перевагу на ринку, хоча ці активи і не відображаються у бухгалтерській звітності.

Індексні методи, що застосовуються для аналізу кількісно-якісної складової інтелектуального капіталу підприємства оперують такими даними як освіта і досвід персоналу, плинність кадрів, обсяг науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, ступінь задоволеності роботою персоналу, ступінь розвитку організаційної культури підприємства та його ділова репутація, сталість клієнтської бази, обсяг замовлень, рівень довіри до підприємства, вартість бренду. Потрібно взяти до уваги, що зміна нецінових параметрів інтелектуального капіталу невідворотно призводить до зміни його вартості [10].

В міжнародній практиці оцінки інтелектуального капіталу підприємства широко використовуються близько 20 методик, розроблених консалтинговими агентствами, серед найбільш вагомих варто виділити такі методики: “Скандія Навігатор” (Skandia Navigator) [7], розрахунок коефіцієнта Тобіна [11], який вже згадувався вище, та методи оцінки вартості нематеріальних активів, розроблені Карлом Еріком Свейбі (Methods for Measuring Intangible Assets by K.E.Sveiby) [10].

Skandia Navigator – це комп’ютерна програма, яка базується на використанні матриці, побудованої на основі розрахунку 73 показників. Цей метод дає можливість простежити, як людський капітал створює фінансову цінність підприємства на основі взаємодії зі споживчим капіталом, внутрішніми процесами і здатності підприємства до інновацій. Безумовними перевагами даного методу є можливість стежити за змінами показників, створення умов для навчання, розвитку та підвищення кваліфікації персоналу, набуття фінансових, технологічних, інформаційних, інноваційних та конкурентних переваг підприємством [10].

Методика Intangible Assets Monitor розділяє невідчутні активи на зовнішню структуру, внутрішню структуру й компетенцію людей. Кожен із трьох нефінансових показників оцінюється з точки зору зростання ефективності, стабільності й інновацій. Перевагою даного методу є те, що головна роль приділяється саме компетенції співробітників, натомість сфера фінансів взагалі

не враховується. Варто зазначити, що визначення рівня інвестування у розвиток креативності персоналу та НДДКР надає змогу визначити спроможність підприємства щодо пришвидшення інноваційного розвитку [10].

У сучасних умовах для оцінювання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах певною мірою використовується ряд показників (табл. 2).

Таблиця 2

Показники оцінювання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах [8]

Назва показника	Напрями визначення
Вартість ділової репутації	Визначається як різниця між ринковою вартістю будівельного підприємства та балансовою вартістю чистих активів
Уточнений коефіцієнт Тобіна	Оцінюється як співвідношення ринкової вартості і балансової вартості активів та характеризує рівень ефективності формування й використання інтелектуального капіталу будівельного підприємства.
Питома вага нематеріальних активів у балансовій вартості власного капіталу	Характеризує напрями та рівень впливу нематеріальних активів на балансову вартість власного капіталу.
Співвідношення вартості ділової репутації та суми нематеріальних активів	Визначає рівень впливу ділової репутації на формування та використання нематеріальних активів будівельних підприємств
Співвідношення вартості нематеріальних активів та суми необоротних активів	Характеризує трансформації, що відбуваються у структурі необоротних активів за рахунок впливу нематеріальних активів
Співвідношення вартості ділової репутації та суми необоротних активів	Визначає рівень формування необоротних активів шляхом використання ділової репутації на будівельних підприємствах
Коефіцієнт якості ділових зв'язків	Оцінюється як питома вага кількості ділових зв'язків, які формують ринкову вартість підприємства у загальній структурі взаємовідносин із зацікавленими особами
Рентабельність нематеріальних активів	Визначається як відношення суми чистого прибутку до вартості нематеріальних активів будівельного підприємства й характеризує результативність їх формування та використання.
Рентабельність ділової репутації	Оцінюється як співвідношення суми чистого прибутку і вартості ділової репутації та визначає рівень застосування ділової репутації.

Актуальні на сьогодні результати оцінювання показників, що характеризують формування й використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах, відображають значні диспропорції у вартості їхньої ділової репутації та є низькими на більшості будівельних підприємствах, а показники рентабельності вказують на низьку результативність формування та використання їхнього інтелектуального капіталу.[8] Це можна пояснити, в першу чергу, відмовою керівного складу підприємства обирати в якості пріоритетного напрямку розвитку підприємства розвиток його інтелектуального капіталу та неприйняття його як однієї з головних своїх конкурентних переваг на ринку [9].

Для кількісно-якісного аналізу інтелектуального капіталу окремого підприємства, крім описаних вище певною мірою громіздких методів оцінки інтелектуального капіталу, доцільно також застосовувати окремі показники які характеризують потенційну схильність підприємства до інновацій та їх безпосереднього втілення на практиці, розробці та прийнятті відповідних організаційних і управлінських рішень. Отже, серед них можна виділити показник освітнього рівня, показник плинності кадрів високої кваліфікації, показник винахідницької активності, показник інженерно-технічного і наукового забезпечення, показник оновлення знань та інші.

Ці, а також інші показники доцільно аналізувати в динаміці або ж порівнювати з відповідними показниками підприємств-конкурентів.

Висновки.

Інтелектуальний капітал будівельного підприємства – це складна економічна категорія, тому для її всесторонньої оцінки необхідно враховувати вплив не лише внутрішніх факторів, а й зовнішніх.

Головне завдання оцінювання інтелектуального капіталу полягає у визначенні сильних та слабких сторін підприємства в конкурентному середовищі, забезпечення його конкурентної переваги на ринку в певний проміжок часу, а також розробка та впровадження ефективних стратегій управління підприємством, орієнтованих на його розвиток у довгостроковій перспективі.

Ефективне використання даного виду капіталу на будівельних підприємствах передбачає подальше вивчення та удосконалення системи показників для його оцінювання, а також впровадження інноваційних систем управління кадрами та трудовим потенціалом.

Список літератури:

1. Білоус-Сергєєва С.О. Оцінка інтелектуального капіталу промислового підприємства / О.С. Білоус-Сергєєва // Теоретичні і практичні аспекти інтелектуальної власності: збірник наукових праць : у 3-х т. / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – Т. 1. – С. 208-213.
2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
3. Визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств: підходи та особливості застосування / Мамонов К.А., Пруненко Д.О., Грицьків Є.В. // Бізнесінформ», 2014. – № 8. – С. 313– 315.
4. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: моногр. / Н.М.
5. Підходи до оцінки інтелектуального капіталу підприємства /Кравчук Н.О. //Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал, 2013. – №8(46). – С. 117–119.
6. Просвирина И.И. Интеллектуальный капитал: новый взгляд на нематериальные активы // Финансовый менеджмент.- 2004.- №4.
7. Старик Р.Я. Методологічні аспекти оцінки рівня інтелектуального капіталу Р.Я. Старик // Науковий вісник НЛТУ України, 2010. – № 20. – С. 233–241.
8. Теоретико-методичні підходи щодо оцінювання інтелектуального капіталу будівельних підприємств / Мамонов К.А., Пруненко Д.О., Грицьків Є.В. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку», 2014. – № 794. – С. 391– 395.

9. Проблеми оцінки інтелектуального капіталу підприємств будівельної галузі / Ященко В.А. // Тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Необхідність та проблеми формування економіки інтелектуального капіталу в Україні» / Відповідальний за випуск В.М.Лич, - К.:КНУБА, 2015. – 140 с.

10. Интернет-ресурс: <http://www.sveiby.com/articles/CompanyMonitor.html>.

11. Stewart T. Brainpower / T. Stewart // Fortune. – 1991. – June 3. – P.42-60.

В.А. Ященко

Теоретико-методические аспекты оценки интеллектуального капитала строительных предприятий

В статье обосновано приоритетность вопросов определения, оценки и развития интеллектуального капитала строительных предприятий как наибольшего их преимущества в конкурентной борьбе. Систематизировано существующие теоретико-методические аспекты оценки интеллектуального капитала непосредственно для строительных предприятий, учитывая их специфику.

Ключевые слова: строительные предприятия, интеллектуальный капитал, методы, показатели, теоретико-методические подходы, оценивание

V. Yashchenko

Theoretical and methodological evaluation aspects of intellectual capital construction enterprises

In the article it was explained the priority of definition, evaluation and development questions of intellectual capital of construction companies as the most important advantage of them in the competition. It was organized of existing theoretical and methodological aspects of intellectual capital evaluation for modern construction companies, given their specifics.

Key words: building organization, intellectual capital, method, indicators, theoretical and methodological approaches, evaluation.